

Olivera POPOVIĆ*

TRŠĆANSKA ITALIJANSKA ŠTAMPA O CRNOGORSKOM KNJAZU DANILU

Sažetak: Rad je posvećen napisima o Crnoj Gori objavljenim u štampi koja je na italijanskom jeziku izlazila u austrijskom Trstu u vrijeme vladavine knjaza Danila I Petrovića Njegoša (1851–1860). Prikazani su raznovrsni prilozi objavljeni u naznačenom razdoblju u uticajnim tršćanskim glasilima *Osservatore Triestino* i *Diavoletto* i rasvijetljen kontekst u kome su prikazani događaji i ličnosti iz Crne Gore s kojima su ovi listovi upoznawali italijansku čitalačku publiku, uz osvrt na sveukupni diskurs o Crnoj Gori u njima.

Ključne riječi: *knjaz Danilo, Crna Gora, tršćanska štampa, Osservatore Triestino, Diavoletto*

Veliki broj informacija o Crnoj Gori tokom XIX vijeka italijanska publika duguje interesovanju tršćanske štampe za prilike u ovoj zemlji. Na to zanimanje presudno je uticala činjenica da su početkom XIX vijeka Austrija i Crna Gora postale susjedne zemlje. Austrijski Trst u ovom razdoblju predstavljao je za Crnu Goru glavnu sponu sa zapadnim svijetom, naročito nakon uspostavljanja stalnog pomorskog saobraćaja na liniji Kotor — Trst. Još u drugoj polovini XVIII vijeka u ovoj slobodnoj luci i istaknutom trgovačkom centru sjevernog Jadrana formirana je južnoslovenska kolonija koja se pročula po umještosti trgovaca i spretnosti moreplovaca, a koja je održavala tijesne veze sa svojim sunarodnicima na Balkanu.¹

* Olivera Popović, Filološki fakultet Nikšić

¹ Doseljenici iz različitih krajeva slovenskog Balkana bavili su se u Trstu raznovrsnim djelatnostima, tako da su, na primjer, krajem XVIII vijeka od ukupno četrnaest osiguravajućih društava njih osam bila pod kontrolom „ilirskog” kapitala. Zabilježeno je da je 1810. godine 112 registrovanih plovila u Trstu bilo u posjedu „ilirske zajednice”. Up. Dejan Medaković, Giorgio Milossevich, *I serbi nella storia di Trieste*, Beograd, Jugoslovenska revija, 1987, str. 35; Girolamo Agapito, *Descrizione storico-politica della fedelissima città e porto franco di Trieste*, Trieste, Libreria nazionale „Italo Svevo”, 1972, str. 69.

Do tridesetih godina XIX vijeka napisi austrijske štampe na italijanskom jeziku o zbivanjima u Crnoj Gori objavljivani su sporadično, dok se dolaskom Petra II Petrovića Njegoša na vlast bilježi porast ovog zanimanja, kako pitanjima unutrašnjeg uređenja i spoljne politike Crne Gore, tako i u pogledu pjesničkog stvaralaštva crnogorskog vladike.² Sredinom XIX vijeka u tršćanskim listovima pomno je praćeno stupanje na vlast Danila Petrovića-Njegoša, kao i čitava decenija njegove vladavine. Budući da su to godine transformacije teokratske uprave u laičku, učvršćivanja crnogorskih institucija, odlučujućih sukoba sa Turcima i unutrašnjih nemira, zbivanja u Crnoj Gori imala su odjeka u čitavoj Evropi. Tršćanske publikacije pisale su o poteškoćama u uspostavljanju svjetovne knjaževine, o prvim odlukama i putovanjima novoustoličenoga knjaza, o njegovim planovima da nastavi civilizatorsko djelovanje svojih prethodnika, o bitkama sa Turcima i sukobima sa političkim protivnicima, ali i o njegovom privatnom životu. Vijesti i prilozi o prilikama u Crnoj Gori objavljivani su u listovima *Osservatore Triestino* (1784–1933) i *Diavoletto* (1848–1870), koji su iz političkih razloga s posebnom pažnjom pratili zbivanja na Slovenskom Jugu i odražavali stav austrijske vlade u odnosu na događaje o kojima je u njima izvještavano.³

STUPANJE NA VLAST DANILA PETROVIĆA NJEGOŠA

O samom stupanju na vlast Danila Petrovića 1851. godine, zbog neizvjesne situacije u Crnoj Gori i promjene uređenja zemlje, *Osservatore Triestino* i *Diavoletto* objavili su veći broj vijesti. Izvještavajući o pokušaju Njegoševog brata Pera, tadašnjeg predsjednika Senata, da knjazu Danilu oduzme Njegoševim testamentom namijenjeno mu mjesto gospodara Crne Gore, tršćanski listovi su uspjeh legitimnog nasljednika da spriječi svoga strica u ostvarenju ove namjere pripisali ruskoj podršci.⁴ Objavljeno je i više vijesti o odluci Danila Petrovića da prekine teokratsku tradiciju u Crnoj Gori i uzme

² Up. Olivera Popović, *Tršćanska italijanska periodika do ujedinjenja Italije o Crnoj Gori*, magistarski rad u rukopisu, Nikšić, Filozofski fakultet, 2008.

³ *Osservatore Triestino* bio je najugledniji tršćanski list, dok je *Diavoletto* osnovan u cilju afirmacije austrijske političke moći i suzbijanja nacionalnog buđenja Italijana u vrijeme revolucionarne 1848. godine. Više o profilima ovih listova, njihovim saradnicima i priložima u: Silvana Monti Orel, *I giornali triestini dal 1863 al 1902: Società e cultura di Trieste attraverso 576 quotidiani e periodici analizzati e descritti nel loro contesto storico*, Trieste, Edizioni LINT, 1976; Olivera Popović, nav. rad, str. 30–32, 38.

⁴ „Zara”, *Osservatore Triestino*, LXVIII/1851, br. 275 (22. XI), str. 1086; br. 280 (28. XI), str. 1006 (sic!), [1106].

knjaževsku titulu, kao i o pravnim posljedicama ove odluke na međunarodnom planu.⁵ Ovo pitanje bilo je veoma delikatno jer je utemeljenje crnogorske knjaževine davalo velike izgleda u borbi za konačno priznanje Crne Gore kao samostalnog međunarodnopravnog subjekta.⁶ Novembra 1852. godine list *Diavoletto* obavještava da je „Rusija priznala nezavisnost knjaževine Crne Gore”, a da je crnogorski knjaz isti zahtjev uputio austrijskoj vladi, koja će postupiti kao i Rusija.⁷ Veliko interesovanje za zbivanja u Crnoj Gori ogleđa se i u izvještavanju o određenim detaljima, kao, na primjer, da je knjaz naredio da se u prazničnim danima mora nositi kalpak, odnosno crnogorska kapa sa platnenom značkom i natpisom „Crnogorski knjaz Danilo I”.⁸

Tršćanska štampa pisala je i o sposobnosti novog gospodara Crne Gore da brzo stekne naklonost svojih podanika zahvaljujući namjeri da novac koji je zavještao njegov prethodnik raspodijeli drugačije nego što je testamentom predviđeno, kao i da veći dio utroši za opšte dobro.⁹ Piše se o njegovim planovima da nastavi civilizatorsko djelovanje svog prethodnika izgradnjom puteva, otvaranjem škola, sprovođenjem reformi u Senatu, kao i o namjerama da donese novi zakonik, po uzoru na prethodni vladike Petra I.¹⁰ Pored vijesti o putovanju knjaza Danila za Petrograd, štampa donosi i vijest da je na propu-
tovanju kroz Trst crnogorski knjaz u ovom gradu ostavio svog bratanića Nikolu Petrovića da se školuje.¹¹

PRVA OMER-PAŠINA VOJNA

Ratna zbivanja iz 1852. i 1853. godine izazvala su još veću pažnju tršćanske štampe prema svojim jadranskim susjedima. Nakon što je turski sultan zbog

⁵ „Dal Monenegro, in gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 24 (30. I), str. 99; „Zara 21. marzo”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 74 (31. III), str. 307; „Trieste 22 maggio”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 118 (22. V) str. 490; „Austria”, *Diavoletto*, VI/1852, br. 236 (26. VIII), str. 949; br. 305 (5. XI), str. 1224; „Trieste 15 settembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 213 (15. IX), str. 898.

⁶ Branko Pavićević, *Danilo Petrović Njegoš — knjaz crnogorski i brdski, Izabrana djela*, t. III, Podgorica, CID, 2007, str. 36–37, 73.

⁷ „Austria”, *Diavoletto*, VI/1852, br. 305 (5. XI), str. 1224.

⁸ „Trieste 14 novembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 264 (15. XI), str. 1122.

⁹ „Austria. Zara”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 40 (18. II), str. 164; „Dal Montenegro”, *Diavoletto*, V/1852 br. 50 (19. II) str. 205.

¹⁰ „Trieste, 17 settembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 215 (17. IX), str. 906; „Trieste 9 novembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 261 (11. XI), str. 1105.

¹¹ „Austria. Zara”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 40 (18. II), str. 164.

učesća crnogorskih odreda u sukobima u Hercegovini i zauzimanja Žabljaka Crnojevića na Skadarskom jezeru izdao ferman o napadu na Crnu Goru, o ovom ratu, koji je počeo decembra 1852. godine, tršćanski listovi izvještavaju gotovo svakodnevno.¹² I tokom mjeseci koji su prethodili turskom pohodu u više navrata pisano je o pripremama Omer-paše Latasa da napadne Crnu Goru, kao i o pljačkaškim upadima Crnogoraca na teritoriju susjedne Hercegovine.¹³ Međutim, nakon početka sukoba sa turskom vojskom primjećuje se blagonakloni i navijački odnos tršćanskih listova prema Crnogorcima, koje više ne opisuju kao pljačkaše i divljake, već kao neustrašive zaštitnike zlostavljanih hrišćana.¹⁴ Očita naklonost Austrije u pitanju crnogorskog otpora ogleda se i u činjenici da je tokom januara i februara 1853. godine objavljen veoma veliki broj priloga o Crnoj Gori.¹⁵ Kako je i pored žestokog otpora Crnogoraca mno-

¹² Više o uzrocima i toku sukoba v. Branko Pavićević, nav. djelo str. 84, 86, 93, 98, 99; Živko M. Andrijašević, *Knjaz Danilo Petrović Njegoš — politički spisi*, Podgorica, Matica crnogorska, 2013, str. 18–19.

¹³ „Turchia”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 1 (2. I) str. 2; „Zara 23 marzo”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 73 (30. III), str. 303; „Vienna 29 novembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 278 (1. XII), str. 1184; „Vienna 30 novembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 279 (2. XII), str. 1188; „Costantinopoli 27 novembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 283 (7. XII), str. 1205; „Trieste 7 dicembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 283 (7. XII), str. 1206; „Trieste 10 dicembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 286 (11. XII), str. 1219; „Vienna 13 dicembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 289 (15. XII), str. 1234; „Trieste, 17 dicembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 292 (18. XII), str. 1245.

¹⁴ Tokom ovih sukoba južnoslovenska zajednica u Trstu uputila je Crnogorcima pomoć u prehrambenim proizvodima. I južnoslovensko stanovništvo drugih gradova Monarhije, naročito iz Boke i Primorja, ulagalo je ogroman napor da pomogne Crnoj Gori. Up. Branko Pavićević, nav. djelo, str. 146.

¹⁵ „Zara 3 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 4 (7. I) str. 16; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 5 (8. I) str. 19; br. 7 (11. I), str. 28; br. 11 (15. I), str. 46; br. 32 (10. II), str. 137; br. 35 (14. II), str. 151; br. 36 (15. II), str. 158; br. 247 (29. X), str. 1150; br. 258 (12. XI) str. 1025 (sic) [1207]; br. 297 (30. XII) str. 1392; „Il Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 18 (24. I) str. 75; „Trieste 21 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 16 (21. I), str. 68; „Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 22 (22. I), str. 91; br. 27 (27. I), str. 114; br. 29 (29. I), str. 121; br. 33 (2. II), str. 141; br. 36 (5. II), str. 152–153; br. 37 (7. II), str. 158; br. 41 (10. II), str. 176–177; br. 52 (21. II), str. 227; br. 55 (24. II), str. 239; br. 57 (26. II), str. 248–249; „Trieste 24 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 19 (25. I), str. 82–83; „Trieste 26 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 20 (26. I), str. 88 (sic!) [86]; „Trieste 1 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 25 (1. II), str. 110; „Trieste 3 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 26 (3. II), str. 114; „Trieste 3 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 27 (4. II), str. 118; „Trieste 4 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 27 (4. II), str. 119; „Trieste 4 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 28 (5. II), str.

gobrojna turska vojska pod vođstvom Omer-paše Latasa brzo prodirala kroz crnogorsku teritoriju, prijeteci da osvoji i prijestonicu Cetinje, tako je tršćanska štampa sve više uzimala u zaštitu Crnu Goru i Crnogorce.

Detaljan opis Omer-pašinih pohoda, kao i vijesti o crnogorskim uspjesima *Osservatore Triestino* i *Diavoletto* prenose uglavnom iz drugih listova, kao što su *Osservatore Dalmato*, *Triester Zeitung*, *Oesterreichische Correspondenz*, *Journal de Constantinople* i *Serbski Dnevnik*. U ovim priložima primjetna je rastuća netrpeljivost prema akcijama otomanske vojske, insistiranje na izvještajima o progonima i zlostavljanju hrišćana u Hercegovini, ukazivanje na nehumane postupke u borbama protiv Crne Gore i na mučenje zarobljenika.¹⁶ U cjelosti su objavljena dva Omer-pašina proglašenja crnogorskim plemenima i detaljno opisani vojni sukobi, turska spaljivanja sela, crkava i manastira, uzimanje talaca, otpor čitavog stanovništva.¹⁷ S druge strane, porazi Crnogoraca objašnjeni su „desetostruko brojnijom” neprijateljskom vojskom, nedostatkom municije, Omer-pašinih uspjesima u podmićivanju siromašnog stanovništva ili unutrašnjim nemirima i zavjerama u Crnoj Gori.¹⁸ Knjaz Danilo opisan je kao izuzetno širokogrud čovjek zbog novčane pomo-

122; „Londra 3 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 30 (8. II), str. 131; „Scutari 23 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 52 (5. III), str. 227.

¹⁶ „Trieste 20 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 15 (20. I) str. 64; „Trieste 21 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 15 (21. I) str. 68; „Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 22 (22. I), str. 91; „Dai confini montenegrini 14 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 21 (27. I) str. 89; „Trieste 28 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 22 (28. I), str. 96; „Zara 7 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 35 (14. II), str. 151; „Trieste 23 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 43 (23. II), str. 188; „I cristiani della Bosnia ed Erzegovina”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 55 (24. II), str. 239; „Persecuzioni de’ cristiani dell’Erzegovina”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 54 (8. III), str. 237 238; „Zara 4 marzo”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 55 (9. III), str. 244; „Scutari (Albania) 23 marzo”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 75 (5. IV), str. 341;

¹⁷ „Trieste 3 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 27 (4. II), str. 118; „Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 36 (5. II), str. 152–153; „Trieste 6 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 29 (7. II), str. 127; „Zara 16 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 44 (24. II), str. 192; „Costantinopoli 9 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 45 (25. II), str. 196; „Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 57 (26. II), str. 248–249.

¹⁸ „I fatti del Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 8 (8. I), str. 31–32; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 10 (14. I), str. 42; „Trieste 3 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 26 (3. II), str. 114; „Trieste 4 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 27 (4. II), str. 119; „Scutari 31 gennaio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 36 (15. II), str. 157; „Trieste 16 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 37 (16. II), str. 162; „Zara 15 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 41 (21. II), str. 178; „Trieste 13 marzo”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 74 (15. III), str. 328.

ći koja je dodijeljena unesrećenim porodicama koje su potražile utočište na Cetinju.¹⁹

Osim vijesti sa bojnog polja, *Osservatore Triestino* i *Diavoletto* objavili su i četiri opširnija priloga o načinu ratovanja Crnogoraca i njihovoj viševjekovnoj borbi za slobodu, koji su išli u prilog blagonaklonom prikazu. Ovi prilozima, kako smo uporednom analizom utvrdili, nastali su kompilacijom odlomaka iz knjige Vuka Karadžića *Crna Gora i Crnogorci*, objavljene 1837. godine u Štutgartu i Tbingenu, na njemačkom jeziku,²⁰ i putopisa francuskog oficira Viale de Somijera *Političko i istorijsko putovanje kroz Crnu Goru* objavljenog 1820. godine u Parizu.²¹

Tako je u nepotpisanom članku pod naslovom *Crna Gora*, preuzetom iz lista *Osservatore Dalmato*, iz Vukovog djela prenijet opis administrativne organizacije Crne Gore i njene topografije, kome su dodati numerički podaci o civilnom i vojno sposobnom stanovništvu.²² List *Diavoletto* obavijestio je čitaoce i o tome u kojoj se knjižari u Trstu može kupiti pouzdana topografska karta Crne Gore. Prilog pod naslovom „Crnogorci i Turci”, objavljen u oba lista, *Diavoletto* i *Osservatore Triestino*, pored aktuelnih vijesti o crnogorskom rodoljublju, donosi rezime navoda iz Vukove knjige u kome je dat pregled istorijskih zbivanja u Crnoj Gori za vrijeme vladavine Balšića i Crnojevića.²³

Prilog pod naslovom „Ratni običaji Crnogoraca”, ponovo objavljen u obje tršćanske publikacije,²⁴ predstavlja, kako smo utvrdili, kompilaciju odlomaka iz Vialinog putopisa²⁵ i informacija iz članka „Crna Gora i Vladika Petar Pe-

¹⁹ „Zara 15 febbraio”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 41 (21. II), str. 178; „Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 52 (21. II), str. 227.

²⁰ Vuk Stefanović Karadžić, *Montenegro und die Montenegriner, ein Beitrag zur Kenntnis der europäischen Türkei und des serbisches Volken*, Stuttgart und Tübingen: Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, 1837.

²¹ L. C. Violla de Sommières, *Voyage historique et politique au Monténégro*, Paris, Alexis Eymery, 1820. Up. i Viala de Somijer, *Istorijsko i političko putovanje u Crnu Goru*, prevela Marija Adžić, CID, Cetinje, 1995.

²² „Il Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 31 (31. I), str. 131–132.

²³ „I Montenerini e i Turchi”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 35 (4. II), str. 147–148 br. 38 (7. II), str. 164–165; *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 28 (5. II) str. 121; br. 31 (9. II) str. 133; br. 34 (12. II), str. 146.

²⁴ „Costumi guerreschi dei Montenegrini”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 31 (9. II) str. 133–134; *Diavoletto*, VI/1853, br. 42 (11. II), str. 179–180; br. 43 (12. II), str. 183. Prilog je preštampan iz lista *Osservatore Dalmato*.

²⁵ Korišćeni su pasusi iz poglavlja XXIV prve (str. 163–164) i poglavlja X njegove druge knjige (str. 266, 278).

trović II”, koji je *Diavoletto* objavio nešto ranije, tačnije 1851. godine.²⁶ U članku su dati podaci o vojnoj opremi Crnogoraca, načinu organizacije u ratnim okolnostima, novinama koje je u tom pogledu uveo Petar II Petrović Njegoš, kao i Vialina zapažanja vezana za ratne običaje Crnogoraca. Opisana je i izvjesna velika pobjeda Crnogoraca nad Turcima koja se, prema informacijama Viale de Somijera, navodno dogodila 1798. godine, a o kojoj nema podataka u crnogorskoj historiografiji.

U prilogu pod naslovom „Neosvojive crnogorske gudure” dati su fragmenti iz posljednjeg poglavlja putopisne knjige Napoleonovog oficira Viale de Somiera.²⁷ U tim odlomcima autor objašnjava fenomen poraza koji je šaćica naružanih gorštaka nanosila trupama velikih carevina. Ističe da su Crnogorcima naruku išli neprohodnost crnogorskih gudura, nemogućnost snabdijevanja osvajačke vojske osnovnim namirnicama, ratobornost naroda i njegova odlučnost da neprestano napada neprijatelja i ne dozvoli mu opstanak na zauzetoj teritoriji, kao i besmislenost angažovanja ogromnog broja vojnika i ulaganja drugih sredstava za ostvarivanje tako skromnog cilja kakav je osvajanje Crne Gore.

Iako je tokom četrdesetih i početkom pedesetih godina XIX vijeka bilo objavljeno više naslova o Crnoj Gori, kako članaka u periodici, tako i knjiga, vjerovatno je u datom trenutku slika Crnogoraca data u Vialinom i Vukovom djelu, stara nekoliko decenija, najviše odgovarala potrebama tršćanske štampe.

Do kulminacije glorifikovanja crnogorskog otpora Turcima dolazi februara 1853. godine, kada je list *Diavoletto* na tu temu objavio i jedan književni sastav u stihu. Osnovna tema te pjesme anonimnog autora pod naslovom „Crnogorka” je osveta Turcima zbog pustošenja i pokolja počinjenih u Crnoj Gori.²⁸ Pjesnik opisuje misterioznog osvetnika koji u viteškom dvoboju odnosi pobjedu nad turskim junakom, primoravajući tako vojsku pobijeđenog da

²⁶ „Il Montenegro e il Vladica Pietro Petrovich II”, *Diavoletto*, IV/1851 br. 332 (2. XII) str. 1325–1326; br. 333 (3. XII), str. 1332; br. 334 (4. XII), str. 1336; br. 340 (10. XII), str. 1359; br. 341 (11. XII), str. 1364; br. 342 (12. XII), str. 1368; br. 343 (13. XII), str. 1372.

²⁷ „Rocche inespugnabili del Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 39 (8. II), str. 167–168.

²⁸ „La Montenegrina”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 34 (3. II), str. 144. Navodi se da je pjesma preuzeta iz venecijanskog lista *Vaglio*. Iste godine, takođe u jednom tršćanskom časopisu na italijanskom jeziku, objavljena je i pjesma „Crnogorci” Teobalda Čikonija (Teobaldo Cicconi, „I Montenegrini”, *Letture di famiglia*, III/1853, str. 96–97). Up. prevode obje pjesme u radu Olivera Popović, „Lik žene u pjesmama o Crnoj Gori objavljenim u tršćanskoj štampi sredinom XIX vijeka”, u: Aleksandra Nikčević-Batrićević (ur.) *Size zero / mala mjera II: Ženski lik u književnom tekstu*, Podgorica, Institut za crnogorski jezik i književnost, 2011, str. 47–61.

se povuče. Zanimljivo je da je pjesnik za ulogu crnogorskog osvetnika, predstavnika cijelog kolektiva, umjesto muškarca izabrao ženu koja neprijatelju tako nanosi dvostruko poniženje: ne samo da trpi poraz, već gine od ženske ruke. Osim toga, izbor žene za junaka pokazuje autorovo nastojanje da izazove simpatije prema Crnogorcima, koji su predstavljeni kao plemeniti i časni ljudi, koji se bore jer su na to primorani, dok su Turci prikazani kao divlji i plahoviti borci kojima vladaju čulni nagoni.

Ovi prilozi imali su dvostruku funkciju. S jedne strane, oni su publici koja je s interesovanjem pratila odvijanje ratnih operacija nudili dodatne informacije o prilikama u Crnoj Gori, a s druge, trebalo je da izazovu saosjećanje i naklonost prema ugroženim Crnogorcima. Kampanja protiv Turske vodila se u svim listovima Monarhije, a blagonaklon odnos tršćanskih glasila prema crnogorskoj borbi odražava težnju Austrije da se na Balkanu zadrži *status quo*, odnosno da se zaustavi širenje Otomanske imperije i spriječi izbijanje sukoba na austrijskim granicama.²⁹ Napad turske vojske okončan je energičnom diplomatskom intervencijom Austrije i Rusije, koje su Turskoj prijetile demonstracijama vojne sile i ratom, pa su krajem februara i početkom marta 1853. godine Omer-pašine jedinice počele da se povlače.³⁰

Ovaj sukob učinio je Crnu Goru pozornicom sučeljavanja različitih mišljenja evropske diplomatije u pogledu razrješenja „Istočnog pitanja”.³¹ Rat je ojačao međunarodni položaj Crne Gore, učvrstio pozicije zemaljske vlasti, a crnogorskom vladaru podigao ugled kako u Evropi tako i u južnoslovenskom svijetu.³² Nakon prestanka ratnih dejstava u listu *Diavoletto* objavljena je vijest da će bečki kabinet prilikom posjete knjaza Danila priznati nezavisnost Crne Gore, što je potom demantovano.³³ Da su odnosi Austrije i Crne Gore nakon 1853. godine bili na veoma visokom nivou, svjedoči vijest da je Crna Gora 1854. godine pokušala da pregovara sa austrijskom vladom, kako bi ta velika sila umjesto Rusije protežirala njene interese.³⁴

²⁹ Osim što je preduzimala vojno-pomorske mjere u južnoj Dalmaciji i Boki Kotorskoj kako bi zaštitila svoju teritoriju, te vršila jak diplomatski pritisak na Portu da okonča ovaj napad, Austrija je crnogorskim ustanicima dodijelila novčanu pomoć i besplatno im ustupila ratni materijal. Up. Branko Pavićević, nav. djelo, str. 115–119, 125–126.

³⁰ Branko Pavićević, nav. djelo str. 120–162; Živko Andrijašević, nav. djelo, str. 20.

³¹ Branko Pavićević, nav. djelo, str. 133.

³² Isto, str. 165.

³³ „Vienna 27 aprile”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 97 (30. IV), str. 841–842; „Austria”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 131 (13. V), str. 565.

³⁴ „Austria”, *Diavoletto*, VII/1854, br. 269 (1. X), str. 1131.

Među brojnim vijestima objavljenim 1853. godine još neke zaslužuju našu pažnju. U avgustu tršćanski *Osservatore Triestino* objavljuje jedan dopis sa Cetinja u kome se odlučno odbacuju navodi bečkog lista *Fremdenblatt* da crnogorski knjaz ima namjeru da pošalje u Konstantinopolj izaslanstvo koje bi ponudilo Porti da Crna Gora ostane pod njenim protektoratom, pod uslovom da joj turska vlada vrati ostrva Lesendro i Vranjinu.³⁵ U dopisu se iznosi i da je sultan Selim III 1799. godine poslao Crnogorcima ferman kojim je priznao Crnu Goru kao nezavisnu državu, i da je taj dokument iste godine objavljen u *Serbskom dnevniku*.³⁶ Napisi u vezi sa priznavanjem sultanovog sizerenstva predstavljaju nagovještaj pritiska diplomatije zapadnoevropskih država na knjaza Danila da se odluči na ovakav korak u godinama koje će uslijediti.³⁷

I tokom naredne 1854. godine objavljeno je više vijesti o obnavljanju neprijateljstava sa Turcima i neredima na granici.³⁸

³⁵ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 182 (12. VIII) str. 839–840. Up. i „Montenegro”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 208 (31. VII), str. 885.

³⁶ Pomenuti ferman bio je predmet rasprave u diplomatskim krugovima i ranije, odnosno 1837. godine, kada je objavljen u listu *Allgemeine Zeitung* u jednom članku s podnaslovom „s crnogorske granice”. Autor članka je Petar II Petrović Njegoš, koji je tada, boraveći u Beču, preduzimao korake da za Crnu Goru izdejstvuje pravno priznanje nezavisnosti. Zahvaljujući poznanstvu sa Vukom Karadžićem i Vilhelmom Hopeom, saradnikom lista *Allgemeine Zeitung*, Njegoš je došao na ideju da objavi prilog sa ovim sadržajem, pa ga je izdiktirao Hopeu, a Vuk im je poslužio kao tumač. Up. Jevto Milović, *Njegoš u slici i riječi*, Titograd, Grafički zavod, 1974, str. 62.

³⁷ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIII/1856, br. 240 (17. X), str. 960; „Montenegro”, *Diavoletto*, X/1857, br. 106 (18. IV), str. 423; „Austria”, *Diavoletto*, X/1857, br. 117 (29. IV), str. 467.

³⁸ „Dal teatro della guerra”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 38 (7. II), str. 185; „Montenegro”, *Diavoletto*, VII/1854, br. 8 (8. I), str. 30; br. 62 (3. III), str. 299; br. 64 (5. III), str. 307; br. 94 (5. IV), str. 426; br. 95 (6. IV), str. 432; br. 103 (14. IV), str. 463; br. 107 (19. IV), str. 478; br. 112 (24. IV), str. 499; br. 116 (28. IV), str. 514–515; br. 118 (30. IV), str. 523; br. 122 (4. V), str. 487; br. 123 (5. V), str. 543; br. 126 (8. V), str. 555; br. 130 (12. V), str. 570; br. 137 (19. V), str. 599; br. 139 (21. V), str. 607; br. 147 (29. V), str. 639; br. 159 (11. VI), str. 688; br. 160 (12. VI), str. 690; br. 164 (17. VI), str. 706; br. 166 (19. VI), str. 174; br. 191 (14. VII), str. 818; br. 263 (25. IX), str. 1106; br. 273 (5. X), str. 1146; br. 275 (7. X), str. 1155; br. 281 (13. X), str. 1179; br. 241 (2. IX), str. 1018; br. 263 (25. IX), str. 1106; br. 298 (30. X), str. 1192; „Dal Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXI/1854, br. 97 (27. IV), str.; br. 99 (29. IV), str. 416; br. 106, (8. V) str. 445; br. 117 (20. V), str. 494; br. 118 (22. V), str. 497; br. 123 (27. V), str. 520; br. 134 (10. VI), str. 568; br. 135 (12. VI), str. 571; br. 144 (23. VI), str. 612; br. 146 (26. VI) str. 618; br. 148 (28. VI), str. 629; br. 154 (6. VII), str. 656; br. 178 (3. VIII), str. 760; br. 192 (19. VIII), str. 820; br. 202 (31. VIII), str. 862; br. 231 (5. X), str. 987; br. 311 (13. XI), str. 1245; „Dai confini del Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXI/1854, br. 115 (18. V), str. 484; br. 234 (9. X) str. 1002.

O UNUTRAŠNJOJ POLITICI KNJAZA DANILA

Listovi *Diavoletto* i *Osservatore Triestino* u više navrata objavljivali su priloge o politici knjaza Danila I Petrovića i unutrašnjim prilikama u Crnoj Gori, izvještavajući u tonu koji je zavisio od trenutnih interesa austrijske politike. Dok u prvim godinama njegove vladavine prilozi uglavnom govore o postignutom napretku u upravljanju zemljom i vrlinama samoga knjaza, kasnije se ton mijenja pa se insistira na njegovoj tiraniji i varvarskim obilježjima Crnogoraca.

Tako je u prilogu pod naslovom „Danilo Petrović Njegoš” objavljenom 1854. godine, u kome se razmatraju stanje u zemlji nakon smrti Petra II Petrovića Njegoša, promjene koje su uslijedile, kao i spoljnopolitički položaj Crne Gore, knjaz Danilo prikazan kao odvažni vojskovođa koji se suočava sa velikim poteškoćama u pokušaju da u Crnoj Gori sprovede reforme.³⁹ Među tim poteškoćama anonimni autor ističe „veliku sklonost ka otimačini” koja je, pored hrišćanskih osjećanja i ljubavi prema slobodi, bila svojstvena Crnogorcima, u čemu on prepoznaje osnovni uzrok njihovih neprekidnih sukoba kako sa Turcima, tako i sa drugim susjedima.

Posebnu pažnju štampa je poklonila donošenju *Zakonika Danila I* 1855. godine, koji se sastojao od 95 članova i regulisao lična i imovinska prava. Njegova izrada najavljena je u listu *Osservatore Triestino* 1852. godine,⁴⁰ a tri godine kasnije, uz obavještenje da je *Zakonik* usvojen, isti list prenosi zanimljivu informaciju da je nedjelju dana prije njegovog usvajanja saznanje da će biti zabranjen razvod braka izazvalo dvadeset i sedam razvoda i jedan slučaj ubistva.⁴¹ U ovom članku prenijeti su i detalji iz lista *Gazzetta di Vienna* da je pored razvoda zabranjena i bigamija, kao i da su uvedena dva nova poreza, što je zaprepastilo siromašno stanovništvo.⁴² Osvrt na kaznene odredbe *Zakonika Danila Prvog knjaza i gospodara slobodne Crne Gore i Brdah* list *Osservatore Triestino* donio je u prilogu pod naslovom „Novi crnogorski zakonik”.⁴³ Autor ovoga članka ocjenjuje da je *Zakonik* razumljiv i pisan jasnim jezikom, ali da ima i dvosmislenih odredaba i kontradiktornosti, što će otežati posao sudijama, budući da nijesu dobro obučeni za njegovo tumačenje i da u Crnoj Gori nema advokata. Autor potom prikazuje sadržaj 43 odredbe, komentarišu-

³⁹ „Danilo Petrowich Niegosch”, *Diavoletto*, VII/1854, br. 131 (13. V), str. 575–576.

⁴⁰ „Trieste 9 novembre”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1852, br. 261 (11. XI), str. 1105.

⁴¹ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXII/1855, br. 118 (22. V), str. 496.

⁴² Isto, br. 122 (26. V), str. 511.

⁴³ A. Z. „Il nuovo codice montenegrino”, *Osservatore Triestino*, LXXII/1855, br. 218 (21. IX), str. 899–900.

ći ispravnost kazne za određeno krivično djelo ili objašnjavajući neophodnost postojanja određenih odredaba. Čuđenje ovog autora posebno je izazvala kazna za neodazivanje na poziv opšte mobilizacije, koja je predviđala da oni koji bi izbjegli ovu obavezu budu osuđeni da idu bez oružja i da nose ženske haljine, komentarišući da takva kazna „odgovara običajima i navikama naroda kome je milija smrt nego takva sramota”.⁴⁴

Osim za reforme u Crnoj Gori, trščanska štampa zanimala se i za političke sukobe u prijestonici Cetinju. Tako se krajem 1853. godine detaljno izvještava o osudi na izgnanstvo predsjednika Senata Njegoševog brata Pera Petrovića i dvojice crnogorskih senatora zbog veleizdaje.⁴⁵ O odnosima u porodici Petrović pisano je i sredinom 1855. godine, kada se izvještava o otpuštanju nekolicine knjaževih saradnika i odlasku iz zemlje Đorđija Petrovića, takođe visokog zvaničnika vladajuće porodice. U dopisu koji je *Osservatore Triestino* prenio iz lista *Gazzetta di Zagabria* komentariše se da su „ozlojeđenost i lične ljubomore često lišavali Crnu Goru sposobnih ljudi”, a Đorđije Petrović opisan je kao jedan od „najuticajnijih, najvoljenijih i najsavjesnijih ljudi u zemlji”.⁴⁶ Godine 1857. ponovo je pisano o sukobima unutar vladarske porodice zbog toga što je knjaz razmatrao mogućnost da, uz veće teritorijalne ustupke, prizna Portino sizerenstvo nad Crnom Gorom, potom o zahlađenju crnogorsko-ruskih odnosa, te o približavanju Crne Gore Francuskoj.⁴⁷ U jednom od priloga ocijenjeno je da u Crnoj Gori vlada „potpuna anarhija”, i nagoviještena je moguća pobuna naroda i abdikacija knjaza Danila u korist nje-

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 283 (13. XII), str. 1325–1326; br. 294 (27. XII), str. 1380, br. 297 (30. XII) str. 1392.

⁴⁶ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXII/1855, br. 137 (15. VI), str. 572.

⁴⁷ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIV/1857, br. 57 (11. III), str. 224; br. 62 (17. III), str. 244; br. 65 (21. III), str. 256; br. 68 (26. III), str. 268; br. 75 (3. IV), str. 296; br. 76 (4. IV), str. 300; br. 77 (6. IV), str. 304; br. 80 (9. IV), str. 315–316; br. 83 (14. IV), str. 327; br. 86 (17. IV), str. 339; br. 91 (23. IV), str. 359; br. 94 (27. IV), str. 372; br. 100 (4. V), str. 396; br. 104 (8. V), str. 412; br. 110 (15. V), str. 436; br. 116 (23. V), str. 460; br. 121 (3. V), str. 483; br. 126 (5. VI), str. 500; br. 136 (18. V), str. 543; br. 155 (7. VI), str. 618; br. 148 (3. VII), str. 588; br. 266 (28. IX), str. 1078; br. 252 (5. XI), str. 1009; „Trieste 14 marzo”, *Osservatore Triestino*, LXXIV/ 1857, br. 60 (14. III), str. 236; „Montenegro”, *Diavoletto*, X/1857, br. 71 (12. III), str. 285; br. 95 (6. IV), str. 379; br. 96 (7. IV), str. 383; br. 97 (8. IV), str. 387; br. 99 (10. IV), str. 394; br. 103 (15. IV), str. 411; br. 104 (16. IV), str. 415; br. 106 (18. IV), str. 423; br. 107 (19. IV), str. 427; br. 128 (10. V), str. 511; br. 155 (7. VI), str. 618; „Francia”, *Diavoletto*, X/1857, br. 77 (18. III), str. 309; br. 91 (2. IV), str. 362. „Austria”, *Diavoletto*, X/1857, br. 117 (29. IV), str. 467.

govog bratanića Nikole Petrovića, što je kasnije demantovano.⁴⁸ U ovim dopisima knjaz Danilo je prikazan kao tiranin koji sprovodi mjere hapšenja i progona iz razloga lične osvete, a koji pri tome nije u stanju da zauzda svoje podanike i spriječi pljačke, paljenja i ubistva na štetu podanika Austrije u pograničnim zonama.⁴⁹

Na prikaz crnogorskog vladara u negativnom svjetlu uticala su i šira unutrašnja politička previranja iz 1855. i 1856. godine. Tokom svoje vladavine knjaz Danilo bio je više puta primoran da se suoči sa plemenskim pobunama koje su destabilizovale njegove napore na stvaranju snažnog državnog aparata.⁵⁰ Kriza državne vlasti imala je odjeka u tršćanskoj štampi u kojoj su objavljene vijesti o pobuni plemena Piperi 1852. godine⁵¹ i plemena Bjelopavlići 1854. godine.⁵² Najveću pažnju tršćanskih listova izazvao je sukob sa plemenom Kuči 1856. godine, kada je knjaz Danilo zbog priklanjanja velikog dijela plemena Kuči skadarskom Osman-paši i napada koji su izvršili na pleme Bratonožići, na Kuče poslao kaznenu ekspediciju koju je predvodio njegov brat Mirko i koja je surovo kaznila pobunjenike.⁵³ Dopis koji je *Osservatore Triestino* preuzeo iz lista *Gazzetta di Zagabria* avgusta 1856. godine opisuje sam tok i posljedice napada knjaževe vojske na Kuče.⁵⁴ U prilogu je za ovaj pokolj okrivljen skadarski paša zbog podmićivanja stanovništva poklonima i obećanjima, koje je potom nezaštićene prepustio vlastitoj sudbini. Iako su, po popisu žrtava koji su napravili sami Kuči, stradale tri žene, pet djevojaka, desetoro

⁴⁸ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIV/1857, br. 83 (14. IV), str. 327; br. 104 (8. V), str. 412; „Montenegro”, *Diavoletto*, X/1857, br. 104 (16. IV), str. 415; X/1857, br. 106 (18. IV), str. 423; br. 128 (10. V), str. 511; br. 155 (7. VI), str. 618; br. 266 (28. IX), str. 1078; „Austria”, *Diavoletto*, X/1857, br. 110 (22. IV), str. 438.

⁴⁹ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIV/1857, br. 62 (17. III), str. 244; br. 65 (21. III), str. 256; br. 68 (26. III), str. 268; br. 104 (8. V), str. 412; „Montenegro”, *Diavoletto*, X/1857, br. 128 (10. V), str. 511.

⁵⁰ Up. Živko M. Andrijašević, nav. djelo, str 28–38.

⁵¹ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 32 (10. II), str. 137.

⁵² „Dal Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1857, br. 166 (20. VII), str. 708; br. 168 (22. VII), str. 718; br. 169 (24. VII), str. 723; br. 172 (27. VII), str. 735; br. 174 (29. VII), str. 744; br. 175 (31. VII), str. 748; „Montenegro”, *Diavoletto*, VII/1854, br. 198 (21. VII), str. 847; br. 200 (23. VII), str. 855; br. 202 (25. VII), str. 862; br. 207 (30. VII), str. 883; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXIX/1857, br. 181 (7. VIII), str. 774.

⁵³ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIII/1856, br. 168 (23. VII) str. 672; br. 170 (25. VII), str. 680; br. 176 (1. VIII), str. 704; br. 191 (20. VIII), str. 764; „Montenegro”, *Diavoletto*, IX/1856, br. 206 (28. VII), str. 823; br. 203 (21. VIII), str. 918; br. 238 (29. VIII), str. 951; br. 250 (11. IX), str. 998–999.

⁵⁴ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIII/1856, br. 168 (23. VIII), str. 672.

djece i 131 muškarac,⁵⁵ u tršćanskoj štampi se insistira na činjenici da su starci i djeca, umjesto pobunjenika, životom platili odluku plemena da se suprotstavi knjaževoj vlasti, a iznosi se procjena da je palo čak 300 žrtava, među kojima i 80 staraca i djece.⁵⁶

BITKA NA GRAHOVCU

Tokom čitavog perioda vladavine knjaz Danilo nije odustajao od ostvarenja svojih spoljnopolitičkih ciljeva, to jest proširenja granica i međunarodnog priznanja nezavisnosti Crne Gore. Proširenje granica bilo je od vitalnog značaja zbog neophodnosti poboljšanja teške ekonomske situacije u zemlji, izmorenoj kako ratovima, tako i glađu koja je više hiljada Crnogoraca natjerala da se presele u Srbiju.⁵⁷ Tršćanska štampa ukazivala je na ekspanzionističke težnje crnogorskog knjaza, a među objavljenim vijestima posebno je zanimljiva ona objavljena u listu *Osservatore Triestino* 1856. godine, po kojoj se knjaz opkladio sa senatorima da će se do marta naredne godine Crna Gora vratiti na granice iz doba „Ivanbegovine”.⁵⁸

Da bi nametnuo velikim silama razmatranje „crnogorskog pitanja”, a poučen iskustvom iz prethodnih godina da je to nemoguće učiniti diplomatskim putem, knjaz Danilo je nastojao da izazove ustanak unutar granica Otomanskog carstva, u susjednoj Hercegovini, što mu je i pošlo za rukom 1857. godine.⁵⁹ Istorijska pobjeda crnogorske vojske na Grahovcu 13. maja 1858. godine dovela je do formiranja Komisije za razgraničenje Crne Gore i Turske, čime je Crnoj Gori, ako ne *de iure*, ono *de facto* i Turska priznala nezavisnost, dok je crnogorska teritorija uvećana za 1.500 km².⁶⁰

Tršćanska štampa donijela je od januara do avgusta 1858. godine opširne i detaljne izvještaje i o ovom velikom sukobu crnogorske i turske vojske.⁶¹ Niz

⁵⁵ Živko M. Andrijašević, nav. djelo, str. 37.

⁵⁶ Isto, br. 176 (1. VIII), str. 704.

⁵⁷ Branko Pavićević, nav. djelo, str. 204, 212, 224.

⁵⁸ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXIII/1856, br. 179 (5. VIII), str. 715. Vijest je preuzeta iz lista *Gazzetta di Zagabria*.

⁵⁹ Branko Pavićević, nav. djelo, str. 295; Živko M. Andrijašević, nav. djelo, str. 63.

⁶⁰ Živko M. Andrijašević, nav. djelo, str. 69.

⁶¹ „Ultime notizie di Levante”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 4 (7. I), str. 19; br. 17 (22. I), str. 71; br. 64 (20. III), str. 261; br. 129 (10. VI), str. 527–528; br. 135 (17. VI), str. 551; br. 264 (19. XI), str. 1071; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 13 (18. I), str. 56; br. 19 (25. I), str. 79; br. 70 (29. III), str. 285; br. 71 (30. III), str. 290; br. 91 (23. IV), str. 375; br. 103 (7. V), str. 424; br. 108 (14. V), str. 444; br. 114 (21. V) str. 467; br. 116 (25. V),

detalja o strahovitom porazu turske vojske na Grahovcu tršćanski listovi obja-

str. 476; br. 120 (29. V), str. 492; br. 122 (1. VI), str. 499–500; br. 123 (2. VI), str. 503; br. 125 (5. VI), str. 511; br. 129 (10. VI), str. 528; br. 132 (14. VI), str. 540; br. 135 (17. VI), str. 552; br. 140 (23. VI), str. 571; br. 145 (30. VI), str. 591; br. 149 (5. VII), str. 607; br. 152 (9. VII), str. 623; br. 164 (22. VII), str. 668; br. 171 (30. VII), str. 695; br. 175 (4. VIII), str. 712; br. 181 (11. VI–II), str. 736; br. 217 (23. IX), str. 880; br. 218 (24. IX), str. 884; br. 225 (2. X), str. 912; br. 230 (8. X), str. 931; br. 236 (15. X), str. 956; br. 252 (5. XI), str. 1020; br. 289 (20. XII), str. 1172; „Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 20 (20. I), str. 78; br. 113 (25. IV), str. 451; XI/1858, br. 134 (15. V), str. 531; br. 156 (9. VI), str. 623; br. 157 (10. VI), str. 627; br. 158 (11. VI), str. 631; br. 159 (12. VI), str. 635; br. 163 (16. VI), str. 651; br. 166 (19. VI), str. 663; br. 175 (4. VIII), str. 712; br. 221 (13. VIII), str. 883; br. 262 (24. IX), str. 1047; br. 277 (9. X), str. 1107; br. 285 (17. X), str. 1139; br. 305 (7. XI), str. 1219; br. 341 (21. XII), str. 1363; „Turchia”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 23 (29. I), str. 95; br. 24 (30. I), str. 100; br. 25 (1. II), str. 103; br. 30 (8. II), str. 123; br. 33 (12. II), str. 140; br. 34 (13. II), str. 144; br. 36 (15. II), str. 148; br. 38 (17. II), str. 158; br. 39 (18. II), str. 162; br. 46 (26. II), str. 171; br. 48 (1. III), str. 198; br. 50 (3. III), str. 206; br. 51 (4. III), str. 210; br. 54 (8. III), str. 122 [sic!]; br. 55 (9. III), str. 225; br. 56 (10. III), str. 230; br. 59 (13. III), str. 242; br. 63 (18. III), str. 257; br. 67 (24. III), str. 273; br. 72 (31. III), str. 293; br. 74 (2. IV), str. 303; br. 75 (3. III), str. 306; br. 76 (6. IV), str. 310; br. 81 (12. IV), str. 330; br. 85 (16. IV), str. 348; br. 95 (28. IV), str. 392; br. 104 (8. V), str. 428; br. 109 (15. V), str. 447; br. 110 (17. V), str. 452; br. 113 (20. V), str. 464; br. 127 (8. VI), str. 520; br. 134 (16. VI), str. 547; br. 140 (23. VI), str. 571; br. 146 (1. VII), str. 596; br. 157 (14. VII), str. 639; br. 160 (17. VII), str. 652; br. 162 (20. VII), str. 659; br. 166 (24. VII), str. 675–676; br. 183 (13. VIII), str. 744; br. 187 (18. VIII), str. 760; „Austria”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 56 (10. III), str. 229; „Turchia”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 71 (12. III), str. 283; br. 74 (15. III) str. 295; br. 78 (19. III), str. 311, br. 94 (6. IV), str. 375; br. 105 (17. IV), str. 419; br. 111(23. IV), str. 443; br. 117 (29. IV), str. 467; br. 151 (4. VI), str. 603; br. 172 (25. VI), str. 687; „Rivista politica della settimana”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 64 (20. III), str. 261; br. 109 (15. V), str. 447; br. 115 (22. V), str. 471; br. 137 (19. VI), str. 559, br. 204 (7. IX), str. 827; „Rivista politica dei giornali e notizie”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 79 (20. III), str. 316 [sic!]; br. 89 (31. III), str. 354; br. 90 (1. IV) str. 358; br. 92 (3. IV), str. 366; br. 96 (8. IV), str. 381; br. 97 (9. IV), str. 386; br. 100 (12. IV), str. 398; br. 108 (20. IV), str. 430; br. 135 (16. V), str. 534; br. 135 [sic!], (17. V), str. 539; br. 136 [sic!] (18. V), str. 543; br. 138 (19. V), str. 551; br. 145 (28. V), str. 578; br. 155 (8. VI), str. 618; br. 156 (9. VI), str. 622; br. 160 (13. VI), str. 639; br. 164 (17. VI), str. 654; br. 165 (18. VI), str. 658; br. 166 (19. VI), str. 662; br. 169 (22. VI), str. 675; br. 173 (26. VI), str. 690; br. 174 (27. VI), str. 694; br. 176 (29. VI), str. 703; br. 179 (2. VII), str. 714; br. 189 (12. VII), str. 755; br. 196 (19. VII), str. 783; br. 212 (4. VIII), str. 846; br. 213 (5. VIII), str. 850; br. 214 (6. VIII), str. 855; br. 222 (14. VIII), str. 886; br. 227 (19. VIII), str. 907; „Trieste 6 aprile”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 77 (7. IV), str. 313; „Carteggi dell’Osservatore Triestino”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 113 (20. V), str. 463; br. 118 (27. V), str. 484; br. 120 (29. V), str. 491; br. 124 (4. VI), str. 507; br. 141 (24. VI), str. 575; br. 152 (8. VII), str. 619; br. 182 (12. VIII), str. 739; br. 188 (19. VIII), str. 763; „Rivista politica dei giornali e notizie, Questione del Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 139, (21. V), str. 554; br. 140, (22. V), str. 557; br. 141, (24. V), str. 562; br. 144, (27. V), str. 574; br. 146, (29. V), str. 582; br. 148, (31. V), str. 590; br. 150, (2. VI), str. 598–599; br. 151, (4. VI), str. 602; „Questione del Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 139 (21. V), str. 554; br. 141 (24. V), str. 562; br. 144 (27. V), str. 574; br.

vili su i citirajući izvještaje koje je knjazu Danilu dostavljao njegov brat vojvoda Mirko Petrović.⁶² Takođe, objavljeno je i pismo knjaza Danila francuskom konzulu u Skadru, u kome je crnogorski vladar objasnio početak i tok same bitke.⁶³ U tršćanskim glasilima nailazimo i na dopise u kojima se na razne načine objašnjava neočekivana pobjeda Crnogoraca. Pored tvrdnji da su prekršili trodnevno primirje, pa im je u prilog išao faktor iznenađenja, prenosi se i da su Crnogorci mogli da računaju na pomoć jednog špijuna iz Pijemonta.⁶⁴ Tršćanska glasila prenose i napise carigradskog lista *Journal de Constantinople*, u kojima se osporava istinitost dopisa velikog vojvode Mirka.⁶⁵ Netrpeljivost prema crnogorskim vlastima pokazuje se i u objavljivanju dopisa u kojima se tvrdilo da je stanovništvo bilo spremno da pod određenim uslovima prihvati tursku vlast, ali da su to onemogućavale „korumpirane starješine”.⁶⁶

Kada ove priloge uporedimo sa onima koji se odnose na crnogorsko-turski sukob iz 1853. godine, ono što se uočava jeste znatna promjena tona u prikazivanju Crne Gore i Crnogoraca. Iako se početkom 1858. godine dosta pažnje poklanja nevoljama koje su hrišćani trpjeli od turske ruke, ubrzo se postavlja pitanje da li je uključivanje Crne Gore u sukobe legitimno i da li ona uopšte ima pravo da traži nezavisnost.⁶⁷ Godine 1853. štampa je čak razmatrala mogućnost pravnog priznanja crnogorske nezavisnosti, iznoseći da faktičku nezavisnost Crne Gore ni Turska nije nikad osporavala, dok se 1858. navodi da će Turska naći načina da sa svojim „vazalom” uspostavi normalan odnos.⁶⁸

146 (29. V), str. 582; br. 148 (31. V), str. 590; br. 150 (2. VI), str. 598–599; br. 151 (4. VI), str. 602; br. 152 (5. VI), str. 607; br. 179 (2. VII), str. 715; „Trieste 8 giugno”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 127 (8. VI), str. 519; „Trieste 6 luglio”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 150 (6. VII), str. 611; „Rivista politica dei giornali e notizie, Fatti del Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 217, (9. VIII), str. 866 — 867; br. 221, (13. VIII), str. 881–882, br. 231 (23. VIII), str. 922; „Rivista politica”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 196 (28. VIII), str. 795.

⁶² „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 122 (1. VI), str. 499–500; br. 123 (2. VI), str. 503, „Questione del Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 151 (4. VI) str. 602; br. 152 (5. VI), str. 607.

⁶³ „Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 156 (9. VI) str. 623; br. 157 (10. VI), str. 627; br. 158 (11. VI), str. 631.

⁶⁴ „Turchia”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 127 (8. VI), str. 520.

⁶⁵ „Ultime notizie del Levante”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 135 (17. VI), str. 551; „Rivista politica dei giornali e notizie”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 166 (19. VI), str. 662.

⁶⁶ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 145 (30. VI), str. 591.

⁶⁷ „Rivista politica dei giornali e notizie”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 136 [sic!] (18. V), str. 543; br. 138 (19. V), str. 551.

⁶⁸ „Rivista politica della settimana”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 53 (6. III), str. 217; „Trieste 26 maggio”, br. 117 (26. V), str. 479; „Rivista politica dei giornali e notizie, Que-

Potom, dok je pomen Crnogoraca 1853. godine bio vezan za plemenite pobude zaštite ljudskog dostojanstva i osnovnih ljudskih prava, pet godina kasnije Crnogorci su opisani kao necivilizovani divljaci i naglašena je njihova sklonost krađama, kao i nehumani odnos prema turskim zarobljenicima i vojnicima.⁶⁹ Takođe, njihov zapovjednik veliki vojvoda Mirko, brat knjaza Danila, predstavljen je kao varvarin sklon divljačkoj praksi sakaćenja neprijatelja.⁷⁰

Osim u tonu, prilozi objavljeni o Crnoj Gori i njenom vladaru 1858. godine razlikuju se i po vrsti u odnosu na one objavljene pet godina ranije. Dok su 1853. godine pravljeni kompilacije iz geografsko-etnografskih i putopisnih djela na njemačkom i francuskom jeziku, a borba Crnogoraca glorifikovana i objavom jedne pjesme crnogorske tematike, godine 1858. objavljuvani su ratni izvještaji i politički stavovi čiji je cilj bio zaštita prava Turske i podrivanje slike Crnogoraca kao časnih i neustrašivih oslobodilaca hrišćana.

Dakle, blagonakloni stav Austrije prema crnogorskom vladaru i Crnogorcima tokom 1853. godine, kada je Crna Gora rizikovala da bude potpuno pokorena i razorena, zamijenio je 1858. godine osjećaj rivalstva i povrede austrijskih interesa, pa Monarhija jasno podržava interese Porte. Stoga se o turskoj vojsci u tršćanskoj štampi više ne govori kao o „hordi koja je zauzela najljepše djelove Evrope i koja vjekovima proliva krv nesrećnog hrišćanskog naroda”,⁷¹ već se njene akcije pravdaju neophodnošću zaštite prava „sirote Turske”.⁷²

U tršćanskim listovima komentarišu se i napisi francuske štampe, koja prenosi stavove podrške svoje vlade Crnoj Gori, i dalje njegujući mitski prikaz Crnogoraca kao neustrašivih ratnika.⁷³ Međutim, u austrijskim glasilima na italijanskom zastupa se mišljenje da bi pitanje Crne Gore moglo da postane „buktinja širokog požara na turskoj teritoriji koji bi bilo teško ugasiti ako se pitanje riješi na štetu Porte”.⁷⁴ U ovakvom viđenju političke situacije na Balkanu, koje indirektno otkriva i zabrinutost Austrije za vlastitu poziciju u slučaju podsticanja buntovničkog duha i jačanja oslobodilačkih pokreta Južnih Slovena, možemo pronaći objašnjenje za izuzetno negativne prikaze Crnogoraca

stione del Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 146 (29. V), str. 582, br. 148 (31. V), str. 590; „Rivista politica dei giornali”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 143 (26. VI), str. 583.

⁶⁹ „Rivista politica dei giornali e notizie”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 176 (29. VI), str. 703.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ „Turchia”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 55 (24. II), str. 239.

⁷² „Turchia”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 183 (13. VIII), str. 744.

⁷³ „Francia”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 110 (17. V), str. 451–452; „Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 159 (12. VI), str. 635.

⁷⁴ „Turchia”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 183 (13. VIII), str. 744.

i njihovog vladara u trenutku kada je Crna Gora bila samo na korak od ostvarenja svojih nacionalnih težnji.

Nakon vijesti o posljedicama novog napada Crnogoraca i njihovom zauzimanju grada Kolašina,⁷⁵ u žižu interesovanja tršćanske periodike dopijevaju pregovori delegacija za razgraničenje.⁷⁶ Objavljeni napisi odražavaju odnose velikih sila na konferenciji u Carigradu, gdje su crnogorske interese štatile Rusija i Francuska, dok se Austrija zalagala za prava Otomanskog carstva.

VJENČANJE KNJAZA DANILA SA TRŠĆANKOM DARINKOM KVEKIĆ

Lični život knjaza Danila takođe je privlačio pažnju tršćanskih listova, kako zbog toga što je njegovim proglašenjem za knjaza ustanovljeno da će se vlast prenositi direktnim putem, sa oca na sina, a ne sa strica na sinovca, kao u vrijeme vladavine vladika, tako i zbog činjenice da je 12. januara 1855. Tršćanka Darinka Kvekić, ćerka Marka Kvekića, bogatog trgovca porijeklom iz Herceg Novog, postala crnogorska knjeginja. U vezi sa vjenčanjem knjaza Danila tršćanske publikacije prenosile su razne vijesti i spekulacije počev još od 1853. godine.⁷⁷ Naredne 1854. godine takođe će biti riječi o ovoj temi, a 1855. godine listovi *Osservatore Triestino* i *Diavoletto* prenose detalje sa samog vjenčanja.⁷⁸ Ovaj događaj poslužio je i kao prilika da se tim povodom čitaoci podsjetite na običaje i mentalitet Crnogoraca, pri čemu se insistira na njihovoj egzotičnosti. Tako se izvještava o Dimitriju Milakoviću, nekadašnjem Njegoševom sekretaru, koji se vratio na Cetinje s namjerom da pokrene novine pod nazivom *Panslavista* i koji je saznao da je u vrijeme Omer-pašinog pohoda nekadašnja Njegoševa štam-

⁷⁵ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 178 (7. VIII), str. 723; br. 181 (11. VIII), str. 736; br. 182 (12. VIII), str. 740; br. 187 (18. VIII), str. 760; br. 190 (21. VIII), str. 771; br. 192 (24. VIII), str. 780; br. 198 (31. VIII), str. 803; br. 205 (9. IX), str. 832; br. 213 (18. IX), str. 864; „Rivista politica dei giornali e notizie”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 227 (19. VIII), str. 907; „Rivista politica dei giornali e notizie, Fatti del Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 231 (23. VIII), str. 922. „Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 242 (3. IX), str. 967; br. 252 (14. IX), str. 1003 [sic!].

⁷⁶ „Trieste 23 ottobre”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 235 (14. X), str. 951; br. 241 (21. X), str. 795 [sic!]; br. 243 (23. X), str. 983; „Carteggi dell’Osservatore Triestino”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 247 (28. X), str. 999; br. 264 (19. XI), str. 1071; „Turchia”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 267 (23. XI), str. 1083–1084; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 275 (1. XII), str. 1112.

⁷⁷ „Austria”, *Diavoletto*, VI/1853, br. 134 (17. V), str. 576; br. 178 (1. VII), str. 760; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, Trst, LXX/1853, br. 164 (22. VII), str. 756; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXX/1853, br. 211 (17. IX), str. 976.

⁷⁸ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXII/1855, br. 30 (6. II), str. 131; br. 43 (21. II), str. 184; „Montenegro”, *Diavoletto*, VIII/1855, br. 38 (7. II), str. 151.

parija na Cetinju pretopljena u olovo za municiju.⁷⁹ Dopisnik iznosi mišljenje da „Njegovo Visočanstvo knjaz više voli arapske konje i svoj mač nego puste želje lutajućeg panslaviste”.⁸⁰ Kao zanimljiv detalj sa vjenčanja ističe se da je jedan od senatora odbio da poljubi ruku knjeginji uz opravdanje da je takav običaj nepojiv sa ratničkim duhom Crnogoraca i da bi „radije poljubio ruku Omer-paši nego nekoj ženi, makar ona bila i ruska carica”. U komentaru takvog ponašanja dopisnik zaključuje da je to „karakteristična crta crnogorskog naroda, koji i ne pomišlja da oplemeni svoje obrazovanje, niti da govori francuski ili svira klavičembalo, već želi da se ženi samo pravim junačnim i snažnim amazonkama”.⁸¹

Tršćanska štampa nije donosila samo opise priprema i toka vjenčanja Darinke Kvekić i knjaza Danila i slavlja koje je tim povodom upriličeno, nego je i tokom narednih godina izvještavala i o različitim intrigama vezanim za crnogorsku vladajuću porodicu, prenoseći ponekad i kontradiktorne vijesti. Tako je 1858. godine prvo objavljena vijest da porodica knjaza Danila očekuje prinovu,⁸² koja je potom dovedena u sumnju,⁸³ a onda je objavljena neobična informacija o pobačaju knjeginje Darinke⁸⁴, za kojom je svega mjesec dana kasnije uslijedila vijest o rođenju njihove ćerke.⁸⁵

UBISTVO KNJAZA DANILA

Posljednji prilozi o burnoj deceniji vladavine knjaza Danila donose vijesti o njegovom ubistvu 1860. godine u Kotoru. U prilogima *Detalji o ubistvu knjaza Danila*⁸⁶ i *Ispravke i novi detalji o ubistvu Kadić*⁸⁷, atentat je opisan uz

⁷⁹ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXII/1855, br. 43 (21. II), str. 184.

⁸⁰ Knjaz Danilo vodio je brigu o obrazovanju koliko je u tim prilikama bilo moguće. Novu štampariju nabavio je 1858. godine, a osnovao je i đački internat koji je izdržavao iz sopstvenih sredstava. Up. Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, nav. djelo, str. 198; Brancko Pavićević, nav. djelo, str. 229.

⁸¹ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXII/1855, br. 43 (21. II), str. 184.

⁸² „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 284 (14. XII), str. 1152; „Montenegro”, *Diavoletto*, XI/1858, br. 337 (16. XII), str. 1347.

⁸³ „Montenegro”, *Diavoletto*, XII/1859, br. 38 (16. II), str. 151.

⁸⁴ „Montenegro”, *Diavoletto*, XII/1859, br. 54 (7. III), str. 215; „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXVI/1859, br. 56 (10. III), str. 226.

⁸⁵ „Cattaro 25 marzo”, *Osservatore Triestino*, LXXVI/1859, br. 81 (11. IV), str. 326; „Montenegro”, *Diavoletto*, XII/1859, br. 83 (12. IV), str. 330.

⁸⁶ „Particolari sull’assassinio del Principe Danilo”, *Diavoletto*, XIII/1860, br. 191 (17. VI-II), str. 787.

⁸⁷ „Rettifiche e nuovi particolari sull’assassinio Kadich”, *Diavoletto*, XIII/1860, br. 194 (21. VIII), str. 799.

obilje detalja koji uključuju informacije i o tome kakvu je obuču i odjeću nosio ubica, politički emigrant Todor Kadić, kao i činjenicu da je bio pod dejstvom alkohola. Kao motiv ubistva navodi se lična osveta.

Tršćanski listovi izvještavali su i o knjaževoj sahrani, s posebnim akcentom na odluku o progonu crnogorskog episkopa Nikanora Ivanovića zbog toga što je napustio sahranu.⁸⁸ Kaže se da su to jedni doživjeli kao prevagu antiruskog raspoloženja u zemlji, budući da je Ivanović bio istaknuti predstavnik ruske struje na Cetinju, dok su drugi progonstvo smatrali rezultatom ličnih sukoba arhimandrita sa velikim vojvodom Mirkom, bratom knjaza Danila i ocem novog crnogorskog vladara Nikole Petrovića.⁸⁹

Povodom ubistva knjaza Danila u listu *Osservatore Triestino* Crna Gora je opisana kao zemlja „u kojoj je vladalo i još uvijek vlada bezakonje, u kojoj brutalna sila diktira nepisane zakone, u kojoj krvna osveta predstavlja dogmu”.⁹⁰ Ovaj opis tršćanskog glasila predstavlja svojevrsnu ocjenu sveukupnog djelovanja crnogorskog vladara, u kojoj se odražava izuzetno neprijateljski i neobjektivan stav, imajući u vidu da je knjaz Danilo uspio da znatno uveća teritoriju Crne Gore, učini važne korake na putu priznanja njenog međunarodnog subjektiviteta, ojača državne institucije, gotovo iskorijeni krvnu osvetu i uvede krivični zakonik, koji je „svojim osnovnim načelima ustavno-pravnog karaktera [...] učinio takav skok u duhovnom razvoju da je u životu ondašnje Crne Gore teško naći kulturni ili istorijski poduhvat za koji se može reći da je imao tako dalekosežne posljedice”.⁹¹ Ovakav odnos prema crnogorskom knjazu i njegovoj zemlji bio je očekivan u listovima kakvi su *Osservatore Triestino* i *Diavoletto*, svojevrsni glasnogovornici vlade u Beču, koja je knjaza Danila smatrala opasnim za svoje interese.⁹²

⁸⁸ „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXVII/1860, br. 197 (28. VIII), str. 1631.

⁸⁹ O Nikanoru Ivanoviću bilo je riječi u tršćanskim glasilima i prilikom njegovog odlaska u Rusiju, gdje je proizveden za episkopa. Po njegovom povratku tršćanska štampa je komentarisala kako je na Cetinju dočekan vrlo hladno jer je tokom hijerotonije obećao „slijepu poslušnost i bezgraničnu potčinjenost” ruskom Sinodu. Up. „Montenegro”, *Osservatore Triestino*, LXXV/1858, br. 265 (20. XI), str. 1076; LXXVI/1859, br. 37 (16. II), str. 152 [sic!]; *Diavoletto*, XII/1859, br. 40 (18. II), str. 159; „Corrispondenza del Diavoletto. Cattaro 18 agosto”, *Diavoletto*, XIII/1860, br. 197 (24. VIII), str. 812.

⁹⁰ „Impero d’Austria. Trieste 16 agosto”, *Osservatore Triestino*, LXXVII/1860, br. 187 (16. VIII), str. 1511.

⁹¹ Branko Pavićević, nav. djelo, str. 238.

⁹² U crnogorskoj historiografiji iznijeta je sumnja da su austrijske vlasti svojim nečinjenjem omogućile Kadiću da izvrši atentat. Up. Živko M. Andrijašević, nav. djelo, str. 74–75.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Agapito, Girolamo (1972). *Descrizione storico — politica della fedelissima città e porto-franco di Trieste*, Trieste: Libreria nazionale „Italo Svevo”.
- [2] Andrijašević, Živko M. (2013). *Knjaz Danilo Petrović Njegoš — politički spisi*, Podgorica, Matica crnogorska.
- [3] Medaković, Dejan, Milossevich, Giorgio (1987). *I serbi nella storia di Trieste*, Beograd: Jugoslovenska revija.
- [4] Milović, Jevto (1974). *Njegoš u slici i riječi*, Titograd: Grafički zavod.
- [5] MONTI OREL, Silvana (1976). *I giornali triestini dal 1863 al 1902: Società e cultura di Trieste attraverso 576 quotidiani e periodici analizzati e descritti nel loro contesto storico*, Trieste: Edizioni LINT.
- [6] PAVIĆEVIĆ, Branko (2007). *Danilo Petrović Njegoš — knjaz crnogorski i brdski, Izabrana djela*, tom III, Podgorica: CID.
- [7] Popović, Olivera (2008). *Tršćanska italijanska periodika do ujedinjenja Italije o Crnoj Gori*, magistarski rad u rukopisu, Nikšić: Filozofski fakultet.

Olivera POPOVIĆ

STAMPA TRIESTINA IN ITALIANO SUL PRINCIPE MONTENEGRINO
DANILO PETROVIĆ NJEKOŠ

Riassunto

Il decennio di governo del principe montenegrino Danilo Petrović Njegoš (1851–1860) rappresenta un'epoca di fervido interesse della stampa triestina per il Montenegro, soprattutto da parte delle testate *L'Osservatore Triestino* e *Il Diavoletto*. Queste pubblicazioni periodiche scrissero dell'avvento al potere del primo principe laico in Montenegro, della sua politica estera, dei cambiamenti e delle agitazioni politiche interne, ma anche della sua vita privata, riportando contemporaneamente le posizioni della politica austriaca ufficiale sul nuovo corso governativo. Il loro discorso sul Montenegro e sul principe montenegrino era condizionato in gran misura dai rapporti tra l'Austria e il Montenegro, in altre parole dal desiderio dell'Austria di mantenere lo *status quo* nei Balcani. Pertanto, durante la guerra turco-montenegrina 1852–1853, il Montenegro era dipinto in queste pubblicazioni periodiche come un inespugnabile bastione della cristianità e dei suoi valori, mentre, negli anni a venire, le aspirazioni espansionistiche del principe montenegrino e il suo tentativo di assicurare al proprio paese il riconoscimento internazionale della sua indipendenza causarono una rappresentazione del Montenegro e dei montenegrini del tutto opposta. La linea politica del principe Danilo era spesso criticata anche perché condizionata dalla sua irascibilità testimoniata dalla spietata resa dei conti con i suoi nemici politici. Quest'epoca terminò con l'assassinio di Danilo Petrović e le notizie e gli articoli pubblicati al riguardo rivelarono l'animosità verso il principe montenegrino che affiorò nella valutazione dei risultati del suo intero periodo di governo.

Parole chiave: principe Danilo, Montenegro, stampa triestina, *L'Osservatore Triestino*, *Il Diavoletto*